IVAN

Mircea Eliade

L-a zărit întâi Zamfira. Îşi trecu carabina în mâna stângă şi se apropie de el. Îl atinse uşor cu vârful bocancului.

— Trage să moară, spuse fără să întoarcă capul.

Rănitul îi privea cu ochii foarte mari, deschişi. Era tânăr, bălai, plin de pistrui, şi buzele îi tremurau necontenit, parcă tot s-ar fi trudit să zâmbească. Zamfira oftă adânc, apoi îngenunche lângă el.

— Ivan! îl strigă. Ivan!

Desprinse bidonul şi-l apropie cu grijă de buzele rănitului. Darie se oprise în faţa lui. Îşi scoase casca şi începu să-şi şteargă fruntea cu mâneca tunicii.

— Trage să moară, spuse. Păcat de apă.

Cu o mişcare bruscă, speriată, braţul rănitului se desprinse de trup şi se zbătu în aer, ca şi cum ar fi căutat ceva, apoi căzu inert şi degetele i se încleştară pe un bulgăre de pământ. Căzuse prea departe de buzunar. Zamfira întinse mâna, scoase revolverul şi zâmbi.

— E pentru dumneavoastră, domnule elev, spuse. Poate îl păstraţi ca amintire...

Darie îşi reaşezase casca. Apucă revolverul şi-l cântări în mână.

— Nu mai are gloanţe, spuse. Nu mai e bun de nimic.

Se pregătea să-l azvârle în porumbişte, dar se răzgândi.

Continuă să-l cântărească în mână, nehotărât. Iliescu îi ajunse din urmă.

— Trage să moară, rosti rar, clătinând din cap. Fără lumânare, ca un câine. Ca şi ceilalţi, adăugă coborând glasul.

Întoarse capul şi scuipă în lături. Darie mai privi o dată revolverul, apoi îl lăsă să cadă. Căzu, cu un sunet surd, între bulgări, lângă braţul rănitului.

— Dacă vă e milă de el, spuse, mai bine împuşcaţi-l. Să nu se mai chinuie...

Făcu câţiva paşi spre porumbişte, privind obosit în jurul lui, ca şi cum ar fi căutat un loc mai ferit de arşiţă, să se odihnească. Dar se întoarse curând, posomorât, cu ţigara neaprinsă în colţul gurii.

— S-o luăm din loc, spuse.

Zamfira se ridicase în picioare, dar nu-şi desprindea privirile din ochii rănitului.

— Dacă am şti ruseşte, i-am cere să ne binecuvânteze, vorbi încet, parcă mai mult pentru sine. Aşa se spunea pe la noi, că dacă te binecuvântează cineva când trage să moară, îţi aduce noroc.

— Aşa am auzit şi eu, îl întrerupse Iliescu. Dar îţi aduci noroc numai dacă te binecuvântează cu inimă bună... Şi ăsta-i bolşevic...

— Orice-o fi, doar să te binecuvânteze pe legea lui, în limba lui...

Întoarse capul spre Darie.

— Poate dumneavoastră, domnule elev, care ştiţi atâtea limbi...

Darie îşi aprinse ţigarea. Ridică descurajat din umeri, încercând zadarnic să zâmbească.

— Nu ştiu. Acum îmi pare rău. Ar fi trebuit să învăţ ruseşte... Se întrerupse, cu ochii la rănit, şi trase adânc din ţigară. Dar poate înţelege el, adăugă. Poate cunoaşte el alte limbi...

Şovăi câteva clipe, apoi înălţă din nou din umeri.

— Încercaţi, domnule elev, îl auzi şoptind pe Zamfira. Încercaţi, că poate înţelege...

Darie zvârli ţigarea, se apropie neîncrezător, îi căută ochiil apoi izbucni deodată, cu un glas uscat, înăbuşit:

— *Nous sommes foutus, Ivan! Nous sommes des pauvres types! Save our souls! Bless our hearts, Ivan! Car nous sommes foutus!...*

Rănitul gemu stins, şi în acea clipă gura i se lumină deodată, parcă ar fi zâmbit. Îi privi pe rând, încrezător.

— *Blagoslovenie!* strigă Zamfira îngenunchind lângă el. *Boje, Cristu!* Binecuvântează-ne, Ivane...

Îşi făcu cruce, cât putu mai încet, ridică ochii spre cer, îşi împreună mâinile şi închise puţin ochii, ca şi cum s-ar fi rugat, apoi îl privi din nou, adânc, cercetător.

— Fă şi tu aşa, Ivan! strigă. Fă cruce după mine. *Boje,Cristu!*

Apoi tăcu, şi toţi trei îşi pironiră privirile pe faţa rănitului, aşteptând.

— Nu mă înţelege, oftă târziu Zamfira. Dacă i-am fi putut vorbi pe limba lui...

— Grijania lui de bolşevic! izbucni Iliescu printre dinţi. Se preface că nu ne înţelege...

Darie întoarse capul şi-l privi, zâmbind încurcat.

— Dacă-l înjuri, cum o să te mai binecuvânteze?

— N-are a face. Când omul trage să moară, nu mai înţelege şi iartă tot. Îngenunche şi se aplecă uşor spre urechea rănitului. Iartă, Ivane, iartă! şopti.

Atunci îşi dădu seama că nu-l mai privea şi, întorcând capul, văzu câinele, la câţiva metri de ei, în marginea porumbiştii.

— E din sat, spuse Iliescu ridicându-se în picioare şi fluierându-l prieteneşte. Trebuie să fie satul pe-aproape.

Era un câine slab, hămesit, cu părul arămiu decolorat de praf. Se apropie sfios de ei, neîndrăznind să se gudure. Rănitul întorsese capul şi-l aştepta. Tremurul buzelor încetase brusc, şi faţa arăta acum streină, împietrită.

— Dacă e bolşevic şi nu l-a învăţat nimenea, n-are de unde să ştie, vorbi Zamfira ridicându-se în picioare. Dar de Dumnezeu şi Isus Cristos tot trebuie c-a auzit el, şi cruce nu se poate să nu ştie să facă.

Se trase un pas înapoi şi-l strigă: „Ivan!" Apoi îşi depărtă cât putu mai mult braţele şi rămase aşa, nemişcat, cu ochii la rănit.

— *Cristu!* strigă din nou. Cristos pe cruce. Fă şi tu cruce. Ridică trei degete în sus şi binecuvântează-ne...

Faţa rănitului se luminase din nou, înmuiată de un mare zâmbet. Câinele se apropiase şi-i lingea mâna încremenită pe bulgărele de pământ.

— Se preface că nu înţelege, spuse Iliescu, şi scuipă cu furie în lături.

Zamfira intră în porumbişte şi câteva clipe în urmă se întoarse cu doi coceni.

— Ivan, strigă el căutându-i ochii, priveşte încoace, Ivan! adăugă aşezând cocenii de-a curmezişul în formă de cruce. Priveşte bine şi adu-ţi aminte. Asta e crucea lui Isus Cristos, mântuitorul lumii. Cristos care a fost răstignit pe cruce. Acum înţelegi? întrebă apropiindu-se şi arătându-i cocenii, îţi aduci aminte?

Rănitul îi urmărise mişcările cu un neaşteptat interes, dar şi cu teamă. Încercă să-şi ridice capul, dar gemu, de durere închise ochii. Îi deschise după câteva clipe şi zâmbi, văzându-l pe Zamfira aşteptând acolo, în faţa lui, cu cei doi coceni încrucişaţi.

— *Cristu!* rosti el târziu. *Cristu!*

— Minunea lui Dumnezeu! şopti Zamfira îngenunchind din nou lângă el şi punându-i mâna pe frunte. Ai înţeles ce te rugasem. Binecuvântează-ne!...

—*Bénis-nous, Ivan!* izbucni cu fervoare Darie. *Bénis-nous, bless our hearts! Tu t'envoles au Ciel. Au Paradis, Ivan, auprès du Dieu Père. Auprès de la Vierge,* adăugă cu o bruscă, neînţeleasă oboseală în glas. Maica Preacurată şi pururea Fecioară Maria...

Rănitul îl ascultase tremurând uşor. Apoi îşi roti ochii de la unul la altul. Nu mai îndrăzni să-şi ridice capul, dar îşi mişca acum degetele, parcă ar fi încercat să arate ceva.

— Maria! izbuti el să rostească în cele din urmă. Maria...

— Înţelege, şopti Iliescu.

Îi urmări privirile şi văzu câinele depărtându-se încet, cu capul plecat.

— Poate cunoaşte câinele, adăugă. Poate o fi şi el din sat.

Rănitul începuse să şoptească, mişcându-şi tot mai nervos degetele, închizând la răstimpuri ochii, apoi deschizându-i brusc, parcă tot mai înspăimântat că-i regăseşte acolo, lângă el.

— Eu zic să încercăm să-l ducem până în sat, vorbi Zamfira.

Darie îl privi lung, neîncrezător.

— Are să fie greu, spuse. Trage să moară.

— Ar fi păcat, că acum înţelege, spuse Iliescu, şi dacă ar mai duce-o un ceas, două, până în sat, poate ne binecuvântează...

Câinele se oprise la vreo zece metri, în preajma porumbiştii, aşteptându-i.

Îl purtau pe carabine. Darie le luase raniţele şi le atârnase de carabina lui, pe care o proptise pieziş pe umeri. Rănitul tremura, gemând înfundat, închizând şi deschizând necontenit ochii. La răstimpuri, Zamfira îi striga:

— Binecuvântează-ne, Ivane, că te ducem acasă!... Nu te-am lăsat să mori pe marginea drumului.

— Zi măcar atât, încercă Iliescu, zi Cristos! Cristos! Maria!

După vreo sută de metri, se opriră să-şi tragă răsuflarea, dar nu-şi lăsară povara din mâini. Rănitul încerca, scâncind, să se zvârcolească. Îşi pironise privirile, rugător, în ochii lui Zamfira.

— Vorbiţi-i dumneavoastră, domnule elev. Spuneţi-i ceva, că-i vrem binele...

Darie îşi săltă raniţele în spate cu un gest scurt, de furie şi deznădejde.

— Ce să-i spun? Pe ce limbă să-i vorbesc? Dacă nu ştiu ruseşte, cum o să mă înţeleagă?

— Vorbiţi-i orice, îl încurajă Zamfira. Numai să vadă că ne dăm

osteneala, că nu-l lăsăm să moară ca un câine. Vorbiţi-i în orice limbă, că dumneavoatră sunteţi filozof...

Darie oftă fără voia lui şi-şi trase chipiul pe frunte.

— Cu adevărat filozof! exclamă, încercând să zâmbească. Ivan! izbucni, întorcându-se spre rănit şi căutându-i ochii. Îţi mai aduci aminte de *Faust?*

Habe nun, ach! Philosophie, Juristerei und Median,
Und leider! auch Theologie Durchaus studiert...

Acesta sunt eu, Ivan, cel care-ţi vorbesc acum. *Filozofu'.* Mă auzi?

— Ziceţi-i înainte, îl încurajă Iliescu pornind la drum. Vorbiţi-i, că vă ascultă, şi asta-i de-ajuns.

— Dacă vă ascultă, nu moare, adăugă Zamfira.

—... Aş putea să-ţi povestesc multe, Ivan, căci ce nu poate povesti un proaspăt licenţiat în filozofie? Câte nu i-au trecut prin minte? Câte aventuri în două, trei volume, ba chiar în douăzeci şi două — Proust, bunăoară, nu are douăzeci şi două de volume? Sau poate mă înşel, poate am calculat greşit, am numărat şi operele din tinereţe; ştii la ce fac aluzie, *Pastiches et mélanges* şi celelalte...

— Ziceţi-i înainte, domnule elev; căci ziceţi bine, îl încurajă Iliescu.

Apoi întoarse capul şi scuipă cu putere, departe, către porumbişte.

— Ivan! exclamă emoţionat Darie. Aş putea să-ţi vorbesc o noapte întreagă numai despre probele inexistenţei lui Dumnezeu. Iar despre Isus Cristos, de care probabil n-ai mai auzit de când ai fost în şcoala primară, despre Mântuitorul vostru şi al nostru, al tuturor, şi despre a lui enigmatică existenţă istorică, sau ineficienţă politică, ţi-aş putea vorbi multe nopţi, numai noi doi, fără comisari şi fără teologi, căci simţi şi tu asta Ivan, *nous sommes foutus, nous sommes tous foutu!* Şi noi, şi voi. Dar mai ales noi, care ne tragem din bădica Traian... Şi dacă mi-ar părea rău să mor acum, curând după tine, sau poate înaintea ta, să mor la douăzeci şi doi de ani, este şi pentru că n-am să mai apuc să văd cum o să-i ridicaţi statuie lui bădica Traian. Căci lui i s-a năzărit să ne zămislească aici, la marginea pământului, parcă ar fi ştiut anume că într-o bună zi o să veniţi şi voi, obosiţi după atâta rătăcire în stepă, şi o să daţi peste noi, frumoşi, deştepţi şi bogaţi, şi o să vă fie foame şi sete, aşa cum ne este şi nouă acum...

— Ziceţi-i înainte, domnule elev, că vă ascultă, îl încurajă Zamfira văzând că Darie se întrerupse şi-şi ştergea în neştire obrazul cu mâneca tunicii.

—... Şi câte altele n-aş putea să-ţi povestesc. Deşi, mă întreb, aş îndrăzni să-ţi povestesc vreodată aventurile din 13 martie, din 8 noiembrie, şi toate câte au mai urmat? Sunt întâmplări prea intime, Ivan, care m-au făcut şi m-au desfăcut, şi m-au făcut din nou, aşa cum mă vezi acum, filozof itinerant, ţinându-ţi de urât cât s-o mai îndura de noi Dumnezeu şi brandturile voastre, *car nous sommes foutus, Ivan, il n'y a plus d'espoir. Nous sommes tous foutus!* Ca într-o nuvelă celebră, pe care încă n-a scris-o nimeni, dar care va fi desigur scrisă într-o zi, pentru că e prea *adevărată,* dacă înţelegi la ce fac aluzie, prea seamănă cu tot ce s-a întâmplat în zilele noastre, şi seamănă şi cu ce ni se întâmplă şi nouă acum, şi mă întreb cum va mai îndrăzni autorul nuvelei să dea ochii, să

spunem, cu soţia şi copiii lui, ba chiar cu vecinii lui, cum va îndrăzni să mai iasă pe stradă, pentru că ai ghicit la ce fac aluzie, fiecare se va recunoaşte în personajul principal al nuvelei, şi cum ar mai putea trăi cineva după aceea, cum s-ar mai putea bucura de viaţă după ce va înţelege că e *condamnat,* că nu există nici o ieşire, că *nu poate* exista nici o ieşire pentru că, pentru fiecare din noi, a existat, înaintea noastră, un împărat Traian, oricum s-o fi numit el, un Traian în Africa, unul sau mai mulţi în China, oriunde îţi arunci privirile nu vezi decât oameni condamnaţi pentru că cineva, un împărat Traian, mult înaintea lor, cu mii şi mii de ani înaintea lor, a hotărât să-i zămislească tot în locuri nepotrivite...

Se opri brusc şi-şi trecu, tremurând, palma pe faţă.

— Ziceţi-i înainte, domnule elev, şopti Zamfira, dar mai rar, mai rar, ca să vă înţeleagă...

Darie îl privi zâmbind, parcă l-ar fi recunoscut deodată, şi-şi săltă raniţele pe umăr cu o tinerească deznădejde.

—... S-o luăm deci de la început, Ivan, s-o luăm de la 13 martie. Căci de-acolo a început tot începutul. Dacă aş fi murit la 12 martie, aş fi fost un om fericit, pentru că mă duceam în Cer; *au Ciel, Ivan, auprès de la Sainte Trinité,* acolo unde, cu ajutorul preotului — ai să ajungi şi tu, curând. Dar dacă îmi va fi dat să mor azi, mâine, poimâine, eu unde mă voi duce? În nici un caz, nu în Cer, pentru că la 13 martie am aflat că Cerul *pur şi simplu nu există.* Nu mai există, Ivan! Din clipa când înţelegi, cum am înţeles eu la 13 martie, că Cerul e doar o iluzie, totul s-a terminat. Nu mai există nici Cer, nici sus, nici jos căci Universul e infinit, n-are nici început, nici sfârşit. Şi atunci, te întreb, *eu unde mă duc?*... Ştiu, te întreb degeaba, pentru că te-ai hotărât să nu răspunzi. Dar îţi răspund tot eu. Şi îţi răspund cu 8 noiembrie, cu al doilea început. Pentru că la 8 noiembrie, cred că ai ghicit asta, am înţeles ceva poate chiar mai important. Am înţeles că nu e nevoie să te duci undeva, pentru că *eşti deja acolo.* La nemărginire, Ivan, răspund cu o altă nemărginire. Pentru că, ascultă-mă bine, eu, ca şi tine, ca şi toţi ceilalţi, eu, noi, oamenii, suntem *indestructibili.* Nici brandturile voastre, nici avioanele nemţeşti nu ne pot distruge. Suntem aici de la începutul Lumii, şi vom mai fi chiar după ce se va stinge şi ultima stea din ultima galaxie. Şi atunci, îţi dai seama, Ivan, *nous sommes foutus, et sommes foutus pour l'éternité.* Pentru că, dacă sunt indestructibili, unde mă duc, azi, mâine, poimâine, când mi-o veni şi mie rândul? Nu mă pot duce nicăieri, pentru că sunt deja acolo, şi sunt peste tot, în acelaşi timp. Dar asta e îngrozitor, să fii peste tot şi totuşi, într-un anumit fel, să *nu* fii, pentru că nu mai eşti viu. E îngrozitor, să nu te poţi odihni niciodată, cum se odihneau moşii şi strămoşii noştri. Căci ei se duceau unde le era scris, unii în Cer, alţii sub pământ, alţii la marginile Pământului, dar, înţelegi, ei se puteau odihni. Dar *noi,* Ivan, ce se va întâmpla cu *noi?*...

Îşi săltă din nou raniţele pe umăr şi grăbi şi mai mult pasul.

— ... Şi acum, dacă te-ai hotărât să rupi jurământul tăcerii, fără îndoială că m-ai întreba: dar *după* 8 noiembrie, ce s-a întâmplat *după* 8 noiembrie? Şi pentru că legea războiului ne cere să fim sinceri şi deschişi unii faţă de alţii, aş fii obligat să-ţi răspund. Dar mă vei înţelege? Pentru că ne lovim deodată de *o serie de evenimente mutual contradictorii,* dacă mă pot exprima astfel...

Se auzi strigat din urmă, şi de-abia atunci îşi dădu seama că o pornise

singur înainte, cu câinele lângă el. Cei doi aşezaseră rănitul la umbra rară a unui salcâm, îşi scoseseră căştile si se ştergeau pe obraz. Darie se apropie stânjenit, silindu-se să zâmbească.

— A bolborosit mereu pe limba lui, în ruseşte, făcu Iliescu.

— Parcă ar fi cerut apă, îl întrerupse Zamfira dar nu mai avem. Şi când i-am arătat bucăţelele de zahăr, a închis ochii. Nu vrea.

Luă din palma deschisă o bucată de zahăr şi începu s-o sugă.

— Cât îl vedeţi de tinerel şi de slab, e greu, reluă Iliescu, şi am obosit. Ne-am gândit să ne odihnim aici, la umbră. Că satul tot nu se vede.

— Poate că îşi vine şi el în fire, adăugă Zamfira.

Darie aşezase raniţele pe iarba arsă, prăfuită, şi îngenunchease lângă rănit, ascultându-i încordat răsuflarea grea, precipitată.

— Mă întreb cum de mai trăieşte, vorbi târziu. De-abia îşi mai trage sufletul.

Întinse braţul, apucă una din raniţe şi începu să caute. Rănitul îl urmări cu privirea, tresărind la răstimpuri din tot trupul, parcă ar fi fost scuturat de friguri.

Darie întoarse capul spre Zamfira şi-l întrebă, coborând glasul:

— Ce facem cu el? Că nu-l mai putem duce, şi e târziu. Îl lăsăm să se chinuie aici, sau îl ajutăm noi să moară?

Zamfira se codi şi-şi plecă privirile.

— Dacă ne-am trudit şi l-am dus până aici... Poate se îndură Dumnezeu şi-i dă putere să ne binecuvânteze. Pentru că, îmi dau eu cu părerea, acum *vrea* să ne binecuvânteze...

— L-am auzit şi eu, interveni Iliescu. L-am auzit când a spus *Cristu.* Dacă-l mai ţinem de vorbă, poate o mai duce un ceas. Că satul nu e departe.

Darie îşi aprinse ţigara şi-i privi pe toţi trei, pe rând, zâmbind.

— Nu se vede nimic, spuse. Unde te uiţi, numai lanuri de porumb, numai lanuri...

Câinele se oprise la câţiva metri, scâncind sfios, cu ochii aţintiţi asupra bucăţelelor de zahăr. Zamfira oftă.

— Să-i mai spunem de-ale noastre, că poate pe astea le înţelege mai bine. Cât ne-am odihni noi aici, să-l ţinem de vorbă, să-i spunem cum o să fie în sat.

Iliescu se întoarse cu tot trupul spre răsărit şi începu deodată, cu un glas nou, necunoscut, parcă ar fi vorbit unui copil bolnav:

— Ivan, nu mai e mult şi ajungem în sat. Şi o să fie bine la voi în sat, o să fie ca la noi în sat...

— Spune-i ce-o să-i dăm, îl întrerupse Zamfira. Apă proaspătă din belşug...

— Ivan, continuă Iliescu apropiindu-şi şi mai mult faţa de el, la voi în sat sunt livezi cu tot felul de poame, cu prune şi pere, şi câte altele, şi-o să-ţi aducem câte vrei...

— O să-ţi spele femeile obrazul, îl întrerupse Zamfira, o să te culce în pat...

Rănitul închisese ochii şi-şi mişca buzele parcă cu un mare efort, dar totuşi din ce în ce mai repede.

— Doar să-ţi aduci şi tu aminte de noi, continuă Zamfira, să-ţi aduci aminte de ce te-am rugat...

— O să-şi aducă aminte, reluă Iliescu, nu se poate să nu-şi aducă aminte. Că ne-am ostenit pentru el, i-am fost prieteni.! *Priatin!* Ivan, *priatin!* strigă zâmbind cu toată faţa. O să-ţi aduci aminte, Ivan, şi-o să-ţi ridici braţul, o să-ţi ridici braţul către noi, şi ai să ne binecuvântezi.

Câinele începu deodată să geamă, apoi privi speriat în jurul lui şi, tremurând, cu părul zburlit, o luă la goană pe marginea drumului. Rănitul deschisese ochii, dar nu mai avu putere să întoarcă capul şi să-l privească. Privea acum de-a dreptul către cer, şi cu atâta intensitate încât nici lumina grea a după-amiezii de august, nici pulberea fină care plutea deasupra lor ca o nesfârşită pânză de păianjen nu-l tulburau. Tăcură toţi, câteva clipe. Darie se apropie de rănit, îi puse mâna pe frunte şi-l privi adânc în ochi.

— Mi-e teamă c-a murit, şopti. Dumnezeu să-l ierte! adăugă ridicându-se anevoie în picioare.

Zamfira îi puse şi el mâna pe frunte, apoi îl bătu uşor obraz, îi scutură braţul.

— Dumnezeu să-l ierte! rosti făcându-şi cruce. O să-l ierte Dumnezeu, pentru că ne-a binecuvântat, şi asta o să ne poarte noroc.

— Asta făcea când îşi mişca buzele adineaori, spuse Iliescu. Ne binecuvânta...

Darie îşi săltă raniţa în spate şi privi obosit drumul pe care apucase câinele:

— S-o luăm din loc, spuse. Am întârziat destul.

— Înduraţi-vă încă puţintel, domnule elev, şopti timid Zamfira, desprinzând din raniţă o lopată scurtă. Nu-l putem lăsa aici, să-l sfârtece corbii. Până mai fumaţi dumneavoastră o ţigară, i-am săpat groapa...

Darie îl privea uluit, parcă nu l-ar fi înţeles.

— Înduraţi-vă, domnule elev, interveni Iliescu. Că e pământ sărac şi groapa e gata cât aţi bate din palme...

— Mă băieţi, voi sunteţi nebuni, vorbi târziu Darie. Sunteţi nebuni de-a binelea... Dar e şi vina mea, adăugă mai mult pentru sine, îndreptându-se spre porumbişte. E şi vina mea...

Târziu întoarse capul şi-i văzu cum săpau grăbiţi, suflând greu, fără să-şi vorbească. Şi în acea clipă i se părea că visează, pentru că săpau, la o distanţă de peste doi metri unul de altul, ca şi cum s-ar fi hotărât să sape o groapă în care să încapă câteva trupuri, şi tot atunci auzi şuieratul ascuţit al avioanelor de vânătoare germane zburând foarte jos, iar în spatele lui, dincolo de lanurile de porumb în care se afundaseră în zori, poate chiar din şoseaua pe care se retrăsese compania întreagă cu o noapte mai înainte, auzi pocnetele scurte, surde, înfundate, ale brandurilor ruseşti.

— ... Evident, continuă desfăcând un nou pachet de ţigări, atunci mi-am dat seama că visez şi m-am deşteptat. Dar am să vă mai spun ceva, deşi poate n-o să mă credeţi: ce m-a impresionat mai mult, şi m-a trezit, n-au fost avioanele nemţeşti, nici brandurile, ci groapa aceea nefiresc de mare, pe care începuseră s-o sape Iliescu şi Zamfira. În fond, mă întreb, unde le-o fi fost gândul când s-au apucat să sape. Căci, v-am spus, eram toţi însetaţi, înfometaţi şi extraordinar de obosiţi. De ce voiau să-şi mai complice truda?

— În orice caz, îl întrerupse locotenentul privindu-l cu simpatie,

aproape cu căldură, vina a fost, de la început, a dumitale. Nu trebuia să-i laşi să-l transporte. Eraţi în retragere, şi orice moment pierdut vă putea fi fatal. Dacă le-a fosl milă de Ivan, trebuia să-l împuşte pe loc...

— Nu crezi că putea fi salvat? îl întrebă Laura.

— Nu. V-am spus, când am dat cu ochii de el, trăgea să moară. Mă întreb cum a mai putut trăi atât. Evident, în vis lucrurile se întâmplă altfel...

— După cele şase zile de foc, îl întrerupse locotenentul, aveai destulă experienţă. Nu mai aveai, ca la început, scuza că nu îndrăzneşti să comanzi unor soldaţi care luptasem de un an, doi, în linia întâi.

— E adevărat, vorbi Darie zâmbind absent. Dar pe de altă parte, de câte ori îndrăznisem să comand, în acele şase zile, ieşise prost. Plecasem cu un pluton, şi, din comandă în comandă, rămăsesem trei...

— Ştiu la ce faci aluzie, îl întrerupse din nou locotenentul, dar n-a fost vina dumitale. Toată Ucraina era împânzită de partizani şi de detaşamente speciale admirabil camuflate. Îndată ce o unitate se despărţea de grosul diviziei, risca să fie înconjurată şi decimată. Aţi avut noroc dacă din şaisprezece aţi scăpat trei.

— În orice caz, reluă Darie, de data aceasta nu mai voiam să-mi iau răspunderea. Şi acum, pentru că suntem între noi, mai vă pot spune ceva. Cum mă credeam urmărit de nenoroc şi piază-rea, şi mi-era teamă să nu-i pierd şi pe ei, pe ultimii doi, mă hotărâsem să le mai dau un singur ordin: să ne despărţim; să ne îndreptăm spre sate ei pe un drum, şi eu pe altul... De-aceea poate, m-am lăsat ispitit de speranţa lor absurdă: că binecuvântarea lui Ivan, care trăgea să moară, ne va purta noroc...

Doamna Machedon veni dinspre bucătărie cu o farfurie mare fumegândă, urmată de Adela, purtând o tavă cu multe păhăruţe şi o sticlă de ţuică.

— Luaţi-le repede, cât sunt fierbinţi, şopti doamna Machedon oprindu-se în mijlocul grupului.

— Eu mă tot gândesc, începu judecătorul, cine-o fi fost Ivan? Ce fel de om? Şi, mai ales, mă tot întreb: o fi înţeles ce voiaţi de la el? Şi, până la urmă, vă va fi binecuvântat?

— Fără îndoială că i-a înţeles şi i-a binecuvântat, răspunse Laura. Dovadă că le-a purtat noroc, şi au scăpat.

— Se cunosc cazuri şi mai extraordinare, spuse cineva rezemat de perete, pe care Darie nu-l văzuse până atunci. Soldaţi care au reuşit să scape de la Stalingrad şi au ajuns, pe jos, după nu ştiu câte luni, în ţară. Şi mă întreb dacă i-o fi binecuvântat şi pe ei vreun Ivan care trăgea să moară...

Darie îl ascultase cu încordare, privindu-l mirat, cercetător.

— Nu cred că ne-am întâlnit până acum, continuă celălalt stânjenit, parcă ar fi încercat să se scuze. Numele meu este Procopie. Medic, dar am ciupit şi eu ceva filozofie, pe vremuri, când eram student. Mi-a plăcut filozofia...

Locotenentul îi privi pe amândoi surprins, aproape indignat.

— Dar cum se poate că nu v-aţi întâlnit până acum? Aţi fost în acelaşi regiment...

Darie întoarse capul către Laura şi zâmbi cu înţeles, parcă ar fi aşteptat un semn, să-l încurajeze să continue.

— Ce e mai curios, începu el deodată, este că am avut de la început impresia că ne-am mai întâlnit. Dar nu îndrăzneam să recunosc că impresia asta se datora întâmplării pe care v-am povestit-o adineaori. Într-adevăr, cu cât vă privesc mai bine, domnule doctor, cu atât mi se pare că semănaţi cu Ivan...

Câţiva izbucniră în râs şi-i priviră pe rând, încercând să pară surprinşi. Darie continua să zâmbească.

— Este în orice caz curios, exclamă Laura, pentru că nu mi-l închipuiam aşa pe Ivan. Îl vedeam un tinerel de optsprezece-nouăsprezece ani, foarte blond şi plin de pistrui. Şi doctorul e aşa cum îl vedeţi: brun, fără pistrui şi cu doi băieţi la şcoală.

Darie începu să se frece pe frunte, parcă ar fi încercat să-şi amintească un amănunt care, în clipa aceea, i se părea hotărâtor.

— În fond, asta n-are nici o importanţă, continuă Laura. Important este faptul că ţie ţi se pare că seamănă cu Ivan. În cazul acesta, îl putem întreba ce s-a întâmplat în mintea lui Ivan atunci când îl purtaţi pe carabine. Credeţi că i-a binecuvântat, domnule doctor?

Procopie ridică încurcat din umeri.

— Cum să spun? După câte pot judeca, aş răspunde: da şi nu. Este greu de închipuit că Ivan nu ghicise ce voiau de la el. Dovadă că a rostit cuvântul *Cristu.* Aşa că, probabil, le-a vorbit, şoptind cuvinte pe care ei nu le puteau înţelege, pentru că nu ştiau ruseşte. Cuvinte, foarte probabil, de prietenie, poate chiar de dragoste, creştină sau altfel, în sfârşit, de dragoste între oameni. Dar, evident, nu asta aşteptau Zamfira şi Iliescu de la el; în fond, nici nu era o binecuvântare propriu-zisă...

Darie ridică brusc fruntea şi privi agitat în jurul lui.

— Acum mi-am adus aminte! exclamă. Mi-am adus aminte de ce mi-am spus la un moment dat, când, turburat de credinţa şi nădejdea lui Zamfira, l-am implorat: *„Bless our hearts, Ivan! Save our souls!...“* Mi-am spus: dacă ar fi *adevărat,* dacă Ivan, aşa cum este el, paralizat, aproape mut, trăgând să moară într-o margine de drum, dacă Ivan *ne poată mântui cu adevărat,* atunci ascunde un mister impenetrabil şi cutremurător, căci, într-un anumit fel, incomprehensibl minţii mele, el prezintă, sau exprimă, pe Dumnezeul necunoscut, *agnostos theos,* de care vorbea Sfântul Pavel. Dar daci a fost sau nu a fost aşa, nu voi şti niciodată. Pentru că niciodată nu voi putea fi sigur că binecuvântarea sau dragostea lui a avut sau nu vreo importanţă în existenţa noastră...

Doamna Machedon se apropiase de soba de zid, o deschise cu grijă şi zvârli ce mai rămăsese din butucul despicat în după-amiaza aceea.

— Parcă s-a lăsat deodată frig, spuse.

— Nu ne întrerupeţi! strigă Laura întorcând capul. Să vedem ce spune doctorul. Căci ideea aceasta cu Dumnezeul necunoscut aduce un element nou, pe care nu-l bănuiam până acum. Dumneata ce spui, domnule doctor?

Procopie ridică din nou din umeri şi-şi trecu palma peste buze, parcă ar fi încercat să-şi ascundă un zâmbet.

— E curios că şi eu mă întrebam cu ce seamănă toată întâmplarea asta. Căci seamănă cu ceva care mi se pare cunoscut, dar nu reuşesc să-mi amintesc cu ce. În orice caz, dacă ar fi fost o nouă epifanie a Dumnezeului necunoscut, nu putea fi *agnostos theos* din Atena Sfântului

Pavel. Nu seamănă deloc cu un Dumnezeu imaginat de greci...

Darie clătină nerăbdător din cap.

— Evident, evident, dar sunt fel de fel de zei şi dumnezei necunoscuţi...

— Să lăsăm asta, îl întrerupse Laura. Eu regret un singur lucru: că n-ai apucat să-i explici lui Ivan ce înţelegeai prin acea expresie misterioasă: „o serie de evidenţe mutual contradictorii..."

Darie tresări şi o privi zâmbind, cu o secretă fervoare.

— Cred că a fost cea mai profundă, dar şi mai nemiloasă autoanaliză din toate câte am încercat în viaţa mea. Simţeam atunci că intuisem ceva care îmi rămăsese întotdeauna inaccesibil, că ghicisem, cum să spun? însuşi principiul existenţei mele — poate nu numai al existenţei mele, adăugă coborând glasul. Simţeam că ghicisem misterul însuşi al oricărei existenţe umane. Şi expresia aceea aproximativă — „o serie de evidenţe mutual contradictorii" — era o primă încercare de traducere a misterului pe care tocmai îl pătrunsesem şi eram pe cale de a-l analiza şi formula. Dar, evident, aşa cum se întâmplă mai întotdeauna în vis, acum nu mai mi-aduc nimic aminte...

— E deschisă fereastra de la baie, explică Adela. Era prea mult fum, şi am deschis fereastra...

Privi în jurul lui şi i se păru că în afară de Laura şi Procopie, ceilalţi îl ascultaseră mai mult din politeţe. Tocmai fuseseră chemaţi la masă când Laura intervenise cu ultima întrebare şi fuseseră obligaţi să-l asculte, cei mai mulţi în picioare, unii din ei chiar lângă uşa sufrageriei. Ar fi trebuit să se ridice şi el, să arate limpede că s-a pus capăt discuţiei, dar parcă o stranie, deşi plăcută, oboseală îl pironea acolo, în fotoliu. Zâmbea în neştire, încercând să înţeleagă ce se întâmpla cu el. Laura îi puse mâna pe braţ:

— Haide, c-am rămas ultimii, şopti. E târziu...

Nu s-a ridicat decât când s-a simţit tras, cu putere, de braţ.

— E târziu, domnule elev, vorbi Zamfira zâmbindu-i. Înnoptează...

Dar privi buimac în jurul lui şi începu să-şi frece ochii. Apoi privi din nou, clipind repede, încercând să se trezească. Erau în porumbişte, şi parcă niciodată nu auzise atâţia greieri deodată. Deasupra lor, cerul pălise, dar stelele încă nu se desluşeau.

— Unde-i Ivan? întrebă Darie.

— Odihneşte sub pământ, vorbi Zamfira. Numai cruce n-am avut de unde să-i punem.

— Ne-a purtat noroc, adăugă Iliescu. Ce-a mai fost şi pe-aici! Mai rău ca alaltăieri, la pod. Şi dumneavoastră dormeaţi dus, iar noi ne-am văzut de treabă...

Zamfira întinse braţul peste porumbişte.

— Zburau atât de jos avioanele nemţeşti, de mi-era teamă că au să-şi încurce aripile în ştiuleţi. Mitraliau porumbiştea, credeau că erau ascunşi ruşii acolo. Pe noi ne-au lăsat în pace, să ne vedem de treabă....

— Iar dintr-acolo, îl întrerupse Iliescu întinzând braţul în direcţia opusă, începuseră ruşii cu brandurile. Noroc că n-au ajuns până aici. Au bătut ce-au bătut cu brandurile, şi apoi nu s-au mai auzit. Ori că i-au

mitraliat avioanele de vânătoare — că erau vreo douăzeci — ori au schimbat direcţia. Că dacă au trimis nemţii atâtea avioane, desigur că tot pe-aici se retrage şi ce-a mai rămas din divizia lor... Mai bine le trimiteau alaltăieri, la pod, adăugă întorcând capul şi scuipând cu necaz. N-ar mai fi fost atâta măcel...

Cu un gest scurt, Darie se aplecă şi îşi apucă raniţa.

— Şi acum, începu Zamfira ajutându-l să şi-o salte în spate, cum o vrea Dumnezeu. Că dacă au schimbat ruşii direcţia, ne-au tăiat drumul, şi trebuie să ne strecurăm tot prin spatele lor, până dăm de batalion.

— N-avea grijă, îl întrerupse Iliescu, că ne strecurăm. Scăpăm noi şi de data asta...

Ieşiră într-o cărare largă, noduroasă, care părea că se întinde până foarte departe printre lanurile de porumb.

— Am visat, începu Darie fără să-l privească. Se făcea că eram la Iaşi, iarna, cu prietenii, şi le povesteam de Ivan...

— Aţi visat frumos, spuse Iliescu văzând că tăcerea se prelungeşte.

— Dacă aţi visat pe Ivan, poartă noroc, adăugă Zamfira.

— Ce e mai curios e că domnul locotenent spunea că rău am făcut, că am pierdut prea mult timp. Că, spunea, dacă ne-a fost milă de el, ar fi trebuit să-l împuşcăm, să nu se mai chinuie. Dar nu trebuia să-l purtăm cu noi.

— Aşa sunt ordinele, spuse Iliescu. Dar, aţi văzut şi dumneavoastră, ne-a purtat noroc...

— Ce e drept, ne-am dat şi noi osteneala, îl întrerupse Zamfira. I-am vorbit, i-am povestit.

Darie se opri deodată şi-i privi pe rând.

— Măi băieţi, mi se pare mie sau sunt pe-aici milioane de greieri? M-au asurzit...

— Sunt greieri, domnule elev, spuse Zamfira. Sunt mulţi, dar aşa sunt totdeauna la vremea asta... Poate n-aţi mai fost de mult pe la ţară, vara, adăugă zâmbind.

Darie îşi scosese casca şi-l privi câtva timp nehotărât. Apoi, brusc, se întoarse şi porni din nou.

— Curios vis, reîncepu după o lungă tăcere. Nu-i pot da de rost. De ce mi s-o fi părut mie atunci, *în vis,* că ce mă pregăteam să-i spun lui Ivan, *aici,* acum câteva ceasuri, când m-aţi strigat voi din urmă, era atât de important? E curios, nu e aşa? întrebă întorcând capul spre Zamfira.

— Visuri, spuse Zamfira. Cine poate să le dea de rost?

— Au şi visele tâlcul lor, dacă ştii cum să le tălmăceşti, vorbi Iliescu.

Darie clătină din cap, gânditor, şi grăbi brusc pasul.

— Nu, eu mă gândeam la altceva, de-aceea spusesem că-i curios. E curios pentru că *în vis* eram convins, pe de o parte, că acele câteva cuvinte pe care începusem să i le spun lul Ivan anunţau lucruri foarte profunde, pe care n-am mai apucat să i le spun pentru că m-aţi strigat voi, iar, pe de altă parte, tot acolo, în vis, nu mai mi-aduceam aminte de acele lucruri atât de importante, nu mi-aminteam decât de început, „o serie de evidenţe mutual contradictorii". Ce revelaţie extraordinară anunţa această expresie care, acum, mi se pare destul de banală şi stilistic incertă! Pentru că ştiu foarte bine la ce mă refeream. Şi dacă nu m-aţi fi strigat, i-aş fi povestit lui Ivan măcar câteva din asemenea „evidenţe mutual

contradictorii". Bunăoară, Laura, fata aceea de la Iaşi. Avea, şi are încă, modul ei propriu de a fi *evidentă.* Dar nu era numai ea. Era, bunăoară... Era... Era, bunăoară, să zicem, pasiunea mea pentru filozofie...

Se întrerupse brusc şi-şi trecu mâna prin păr. Apoi începu să se frece, absent, pe frunte.

— E grea, începu Zamfira, e grea filozofia.

— Este cea mai grea, continuă Iliescu. Şi este cea mai grei pentru că n-ai cum să-i dai de rost...

Darie îşi aşezase absent casca pe cap.

— Ce e mai curios, începu el cu o voce gravă, aproape severă, este că *atunci,* în vis, aveam dreptate. *Am uitat.* Am uitat ce mă pregăteam să-i spun lui Ivan. Probabil că mă inspirase, ca să spun aşa, prezenţa lui, agonia lui neverosimilă, aşa cum se stingea, zidit din toate părţile în singurătatea lui absolută. Probabil că *exemplul* lui Ivan îmi revelase propria mea condiţie umană, deşi, evident, nu-mi dădeam seama de asta. Voiam, pur şi simplu, să fac cum mi-aţi spus voi, să-l ţin de vorbă, să-i vorbesc, *orice,* numai să nu moară...

Se întrerupse brusc, dându-şi seama că lăsase cărarea şi umbla acum, călcând anevoie, printre porumbi. Întoarse capul şi-l zări pe Zamfira la câţiva paşi în urmă.

— Mă băieţi, spuse, da voi ştiţi unde mergem? Pe-aici ne afundăm în porumbişte...

— Pe-aici e drumul, domnule elev, spuse Zamfira apropiindu-se. Că dacă am umbla pe cărare, poate dă peste noi vreo patrulă rusească. O ţinem tot pe-aici, prin porumb, până către miezul nopţii, şi numai după aceea, cu ajutorul lui Dumnezeu, ieşim în şosea în spatele ruşilor, şi ne luăm după ei până ce se luminează. După aceea ne înfundăm din nou în porumbişte, şi ne odihnim.

Iliescu se oprise la câţiva paşi, pe stânga, şi le făcu semn, ridicând braţul.

— Să fim mai cu băgare de seamă, şopti. Să mergem răsfiraţi, ca să nu răscolim porumbiştea. Asta până ce se înnoptează bine. După aceea, ne-om lăsa mai în voie... Domnule elev, adăugă apropiindu-se, dumneavoastră vă ţineţi la mijloc, între noi. Vă uitaţi când la stânga, când la dreapta, şi urmăriţi cum se clatină porumbii. Când vreţi să vă odihniţi o clipă, să vă trageţi răsuflarea, ne fluieraţi uşor, şi ne oprim şi noi şi vă aşteptăm...

Pe aici, îşi dădu seama Darie, greierii se împuţinaseră, sau poate amuţeau la apropierea lor. Se întunecase, dar nu pătrundea de nicăieri nici o adiere, şi văzduhul era încă încins, şi din foile uscate de porumb pe care le atingea se ridica o pulbere înecăcioasă, amăruie. Încerca să se strecoare printre porumbi fără să-i scuture prea violent, dar raniţa şi carabina îl încurcau şi se lovea necontenit de bulgări uscaţi de pământ, şi uneori bocancul îi rămânea prins în vreo buruiană cu multe lujere, subţiri întortocheate, şi smucindu-şi piciorul, smulgea buruiana din rădăcini, clătinând puternic porumbul, şi-l năpădea pulberea, îl loveau în faţă fluturi mărunţi de noapte.

După vreun sfert de ceas, se auzi fluierat şi se opri. Privi în dreapta şi în stânga lui, dar nu desluşi nimic. Răsuflă adânc, apoi îşi lăsă capul pe spate şi regăsi cerul. Se acoperise cu stele şi începuse să se limpezească.

Răsuflă rar, adânc, aşteptând. Apoi auzi din nou fluieratul şi, de foarte aproape, din stânga lui, glasul lui Iliescu:

— O luăm din loc, domnule elev.

— Am umblat aşa până după miezul nopţii. Că eram obosit, înfometat, însetat, n-ar fi fost nimic, dar mă întrebam necontenit ce se va întâmpla cu noi în zori, sau a doua zi, în cel mai bun caz a treia zi. De când intrasem în porumbişte, avusesem impresia că ne întoarcem înapoi, ne îndreptăm spre pod, de unde scăpasem ca prin minune în viaţă cu o zi mai înainte. Înţelesesem că nu mai putem intra în sat dacă ipoteza lui Zamfira era justă, şi anume că ruşii schimbaseră direcţia după atacul aviaţiei germane. Grosul coloanei ruseşti părăsise şoseaua principală şi se răsfirase prin satele din apropiere. Dar nu înţelegeam de ce trebuia să ne întoarcem înapoi spre pod. Evident, mă încredeam în simţul lor de orientare. Amândoi erau siguri că mergem în direcţia cea bună. Zamfira mă avertizase că va trebui să ne strecurăm în spatele ruşilor, dar în loc să ne ţinem după ei, mi se părea că ne întoarcem acum înapoi... Îi mai aşteptăm şi pe ceilalţi, sau o pornim înainte? întrebă după ce întoarse capul spre brazii crescuţi la întâmplare printre stânci. Nu se vedea nici unul.

— Eu zic să-i aşteptăm, spuse Arhip rezemându-şi capul pe rucsac. Să-ţi spun drept, peretele ăsta din urmă m-a secătuit. N-am mai luat drumul ăsta de câţiva ani. Urcam Piatra-Craiului pe la Omul. Uitasem că pe aici urcuşul e atât de abrupt... Şi aş vrea să ascult şi sfârşitul povestirii, adăugă. M-ai făcut curios...

Darie îşi căută pachetul cu ţigări.

— Evident, Laura e convinsă că, într-un fel sau altul, Ivan ne-a binecuvântat, şi binecuvântarea lui ne-a purtat noroc.

— Nu mai aprinde ţigara, îl întrerupse Arhip. Mai aşteaptă. Eşti încă obosit. Te-a obosit şi pe dumneata urcuşul.

— Ce este mai curios, continuă Darie punându-şi cuminte pachetul cu ţigări în buzunar, este că o singură clipă nu m-am întrebat ce căuta acolo Ivan, atât de grav rănit, singur în mijlocul lanurilor de porumb, unde nu fuseseră lupte, locuri pe care avioanele germane de vânătoare nu apucaseră încă să le mitralieze. Cine l-ar fi putut răni atât de grav, încât nu se mai putea mişca şi abia dacă-şi mai putea mişca buzele? Şi cum de nu pierduse mai mult sânge, căci lângă el pământul era abia umezit? Şi unde îi era puşca, unde îi era raniţa? Nu avea, în buzunarul pantalonului, decât un revolver, şi acela fără gloanţe. Altceva nimic, pentru că l-a căutat Zamfira. Spera să găsească ceva, un act de identitate, vreo scrisoare, vreo fotografie. Cum era sigur că ne binecuvântase, voia să-i afle numele, să anunţe mai târziu familia, să le spună unde l-am îngropat. Dar n-a găsit nimic. Şi nici unul din noi, adăugă după o pauză, scoţându-şi din nou pachetul cu ţigări, nici unul din noi nu s-a întrebat: *ce căuta acolo Ivan?* cum ajunsese el acolo?

— Fiecare lume cu structura şi logica ei, spuse Arhip. Cum ştiţi prea bine, contradicţiile sau inconsecvenţele sunt de două moduri: cele evidente chiar *dinlăuntrul* sistemului de referinţă, şi cele care ni se descoperă ca atare, ni se arată că sunt contradicţii sau inconsecvenţe numai când le privim *din afara sistemului.*

Darie îl ascultase pe gânduri, fumând absent.

— E curios, începu el târziu, dar acum, că te privesc mai bine, îmi dau seama cât de mult semeni cu Ivan. Cu toate că, aparent, nu ai nimic din Ivan. Dar repet, şi subliniez: asta numai în *aparenţă...*

Arhip îşi ridică capul de pe rucsac şi-l privi, parcă pentru întâia oară, serios, cu interes.

— Aş putea spune că mă aşteptam la observaţia asta, începu zâmbind. Într-un anumit fel, dumneata eşti încă obsedat de taina lui Ivan şi, conştient sau inconştient, încerci prin orice mijloace să-i pătrunzi secretul, să-i descifrezi mesajul. Dar cum Ivan ţi-este inaccesibil — nu pentru că a murit, ci pentru că, viu fiind, aproape nu mai putea vorbi, şi acele puţine cuvinte pe care le-a rostit îţi erau pecetluite cu şapte peceţi, pentru că nu ştiai ruseşte — cum Ivan îţi este inaccesibil, încerci să-l regăseşti în fiecare necunoscut pe care-l întâlneşti. Ultimul necunoscut pe care l-ai întâlnit, de foarte curând, acum cinci-şase ceasuri sunt eu. Aşa că înţeleg foarte bine: erai gata să mă întrebi ce cred eu că s-a petrecut în mintea lui Ivan. Nu mă supăr. Întreabă-mă, şi am să încerc să-ţi răspund.

Darie râse încurcat, apoi ridică din umeri şi întoarse capul, căutând o piatră pe care să-şi stingă ţigarea.

— Dumneavoastră, tehnologii, sociologii, psihologii, sunteţi oameni foarte ciudaţi. Dar nu cred că lucrurile sunt întotdeauna atât de simple pe cât le vedeţi dumneavoastră. Ci să fiu foarte sincer când ţi-am spus că semeni cu Ivan, ce mă turbura mai mult în această bruscă descoperire nu era speranţa că, prin dumneata, aş fi putut ghici ce se petrecuse în mintea lui Ivan, ci speranţa că omologarea aceasta simbolică a dumitale cu Ivan mi-ar fi îngăduit *mie* să regăsesc contextul acelei misterioase formule: „o serie de evidenţe mutual contradictorii". Formula pe care i-o spusesem lui Ivan ca să-i explic ce s-a întâmplat cu mine după 8 noiembrie. Şi în care, mi se părea atunci, surprinsesem, ca într-o ecuaţie de gradul I simplă, secretul condiţiei umane...

— Tot despre Ivan vorbiţi? îl întrebă Laura, răsărind deodată în spatele lor. Unde aţi ajuns?

— Dar tu pe unde ai venit? o întrebă surprins Darie. Cum de nu te-am văzut?

— Am fost după cumpărături, spuse Laura aşezându-se cu un suspin de uşurare. Sunt frântă de oboseală...

— Dar ceilalţi unde sunt? întrebă Darie întorcând capul.

— Vin şi ei într-o clipă. Adela s-a oprit la chioşc, să cumpere ziare, şi doctorul cu mama şi ceilalţi au trecut pe la vecini, să vadă dacă ne mai împrumută ceva lemne. Că s-a făcut frig, şi parcă stă să ningă...

Darie îşi dădu seama că mângâie cu amândouă palmele spetezele fotoliului şi zâmbi misterios.

— Va trebui să-mi dezvăluiţi şi mie într-o zi povestea acestui fotoliu, spuse. Am impresia că de câte ori îmi aduc aminte de Ivan, mai precis, de câte ori îmi aduc aminte de el *în acest fotoliu,* ori visez, ori mă trezesc din vis...

— De data aceasta n-a fost nici una, nici alta, îl întrerupse Arhip.

— Ce vrei să spui? îl întrebă Darie turburat, privindu-l fix.

Arhip ridică din umeri.

— Cum s-ar mai putea spune altfel? Ai încercat formularea „o serie de

evidenţe mutual contradictorii", dar nu păreai prea entuziasmat. Atunci, să mai căutăm, adăugă depărtându-se, să mai căutăm...

Îl privea cum se depărtează, mâhnit şi furios totodată că nu mai poate adăuga nimic.

— *Alors, nous sommes foutus!* şopti. *Il n'y a plus d'espoir. Foutus pour l'éternité!...*

— *Nous sommes foutus!* repetă Darie printre dinţi când Zamfira le făcu semn de plecare. *Foutus pour l'éternité!*

Ieşiseră la un drum prost, de căruţe, şerpuind, zdrenţuit de gropi, printre lanurile de porumb. Se auzi din nou, izbucnind parcă din toate părţile odată, larma greierilor. Acum, că scăpaseră din porumbişte, îşi scoseseră căştile; Darie o ţinea în mână, şi ceilalţi le atârnaseră de raniţe. Cerul începuse să sticlească, dar nu se simţea încă răcoarea nopţii.

— Nu mai spuneţi nimic, domnule elev, vorbi Zamfira. Trebuie că sunteţi ostenit...

— Acum, că a trecut de miezul nopţii, putem vorbi mai cu curaj, adăugă Iliescu. Până om da de şosea. Acolo, iar trebuie să fim cu băgare de seamă...

Darie regăsise batista în buzunarul de sus al tunicii şi începu să-şi şteargă în neştire fruntea şi obrazul.

— Mă băieţi, întrebă el târziu, voi ştiţi bine că ăsta-i drumul?

— Acesta-i, domnule elev, îl linişti Zamfira. Uitaţi-vă la stele. Am făcut doar un ocol ca să nu cădem în sat, dar încolo mergem bine. Ne ţinem după ruşi...

Darie privi în treacăt cadranul fosforescent.

— Acum e unu fără douăzeci şi cinci de minute, spuse. Dacă dăm curând de şosea, şi totul iese bine, putem mărşălui până aproape de patru. După aceea, spuneaţi, trebuie să ne ascundem iarăşi în porumbişte. Dar dacă încep pe-acolo, peste zece-doisprezece kilometri, lanurile de grâu şi ovăz şi rapiţă, sau mai ştiu eu ce? Acolo cum ne ascundem?

— N-aveţi dumneavoastră grijă, domnule elev, spuse Iliescu. Eu am mai fost pe-aici astă-primăvară, când ieşeau grânele. Toată Ucraina e aşa cum o vedeţi: porumb, pe câţiva kilometri, şi alături grâu, sau secară, sau ce-o mai fi, pe alţi kilometri, şi apoi iar porumb.

— O s-o ducem mai greu cu apa, adăugă Zamfira. Poate n-o să găsim apă, vreun puţ părăsit, pe câmp, vreo băltoacă, poate n-o să găsim nimic o zi, două. O să fie greu, la început, dar, cu ajutorul lui Dumnezeu, ieşim la capăt. Cunosc eu ierburi, şi mai sunt şi rădăcini, şi uneori poate mai dăm de un porumb crud de lapte... Ieşim noi la capăt, n-aveţi grijă, repetă.

— De mâncat, o să mâncăm ce-am mâncat în noaptea asta, reluă Iliescu. Porumb. Păcat că e cam trecut şi nu putem face jăratic să-l coacem, dar e bun şi aşa. Ţine de foame.

Darie se hotărî să-şi vâre batista în buzunar, tocmai când bocancul i se afundă într-o groapă. Era gata să cadă, cu raniţa alunecându-i brusc pe ceafă, când îl prinse de braţ Zamfira.

— Doamne-ajută! că dacă vă scrânteaţi piciorul tocmai acum, nu era bine.

— Când aluneci într-o groapă şi nu cazi, se spune că e semn bun, îşi

aminti Iliescu.

Darie îşi îndesă batista în buzunar.

— Pentru că veni vorba de groapă, începu el zâmbind, voiam mai demult să vă întreb de ce v-aţi căznit să-i săpaţi lui Ivan o goapă atât de somptuoasă, vreau să spun atât de mare.

— Nu era mare, domnule elev, făcu Zamfira. Groapă de creştin, ca toate gropile.

— Când aţi început să săpaţi, îl întrerupse Darie, eraţi la doi metri şi mai bine unul de altul. S-ar fi spus că vă pregăteaţi să îngropaţi o patrulă întreagă...

Şi începu să râdă, dintr-o dată bine dispus, ca şi cum şi setea şi oboseala i-ar fi dispărut ca prin farmec. Râseră şi ei deşi, înţelese Darie, râdeau mai mult ca să-i facă plăcere.

— Doamne fereşte! spuse târziu Zamfira. Dar să ştiţi că n-avea doi metri...

— Acum că stau şi mă gândesc, începu Iliescu, dumneavoastră n-aveaţi cum s-o vedeţi, domnule elev, pentru că intraserați în porumbişte.

— Asta a fost mai târziu, când am văzut apropiindu-se avioanele germane. Dar în clipa când le-am zărit de departe, şi am auzit şi brandurile ruseşti, vă vedeam pe voi cum săpaţi, îmi aduc foarte bine aminte.

— Să vă spună Zamfira, îndrăzni târziu Iliescu. Să vă spună el cum a fost. Doar ce încercasem pământul cu lopeţile, şi când am văzut primele avioane germane, le-am făcut semn, că începuseră să mitralieze în marginea porumbiştii. Şi v-am căutat, să vedem de nu v-a atins cumva vreun glonte. V-am găsit acolo unde v-am trezit mai târziu. V-am lăsat să vă odihniţi, şi de-abia *după aceea* ne-am întors şi-am săpat groapa. Când a trecut al doilea val de avioane, poate un sfert de ceas mai târziu, groapa era aproape gata, şi le-am făcut semn de departe, cu lopeţile, dar ne văzuseră şi ei şi n-au mai mitraliat pe lângă noi... N-a fost aşa, Zamfira?

— Aşa a fost, cum spune Iliescu, întări Zamfira.

Darie începu din nou să râdă.

— Cu atât mai bine. Asta înseamnă că începusem să visez înainte de a adormi. Mi s-a mai întâmplat şi altă dată, adăugă.

Apoi tăcu, absent. După vreun sfert de ceas, Iliescu porni repede înainte, plecându-se uşor din spate, căci porumbii începuseră să fie mai rari şi mai piperniciţi. Le făcu semn cu mâna să se apropie cu grijă.

— Am ajuns în câmp, şopti Zamfira. Şoseaua trebuie să fie chiar în faţa noastră, şi nu prea departe. Lăsaţi-mă să trec eu înainte, domnule elev...

De două ceasuri mergeau răsfiraţi pe câmp. Găsiseră repede şoseaua, dar o traversară în goană, căci din spate se auzeau înaintând spre ei, cu farurile stinse, o coloană nesfârşită de camioane ruseşti. Noaptea era aici limpede şi rece. Cerul parcă se apropiase deodată, scăpărând de stele, cu un singur nor, transparent, plutind departe, în faţa lor, spre apus. La răstimpuri, ajungea până la ei o adiere leneşă de vânt, cu miros de iarbă uscată şi benzină.

Zărise de departe arborele crescut singuratic şi îi fluieră scurt, să se îndrepte într-acolo, să se odihnească. Dar Zamfira îi făcu semn cu braţul să meargă înainte, după el.

— *Nous sommes foutus!* şuieră Darie printre dinţi.

Ar fi vrut să poată scuipa, ca Iliescu, dar gura îi era uscată, şi în acea clipă simţi, cu surprindere, aproape cu spaimă, că i se face dintr-o dată frig. Încercă să grăbească pasul dar aproape nu-şi mai dădea seama cât de repede înaintează. Se trezi că fuge, cu carabina în mâna dreaptă, şi cu stânga ţinându-şi raniţa, să nu-i salte în spate. Se opri obosit; respiră adânc de mai multe ori.

— De ce v-a fost frică, domnule filozof? se auzi întrebă în şoaptă.

Întoarse speriat capul şi dădu cu ochii de Pricopie. Îl aştepta lângă pom, cu câinele lângă el. Zâmbea.

— De ce v-a fost frică? îl întrebă văzând că Darie rămăsese cu privirile pironite asupra lui.

— Dar ce-i cu dumneavoastră, aici, domnule doctor? Cum aţi ajuns aici?

Oboseala îi pierise deodată şi se apropie de el repede, înviorat.

— Unde vă este unitatea? întrebă din nou, ajuns în faţa lui. În aceeaşi clipă îşi dădu seama de confuzie şi încercă să se scuze, încurcat: E întuneric, nu v-am recunoscut. Sunteţi dl. Arhip. Dar tot nu înţeleg ce căutaţi aici. Tot căutaţi formula, tot o mai căutaţi?

Celalt îl privea cu acelaşi zâmbet senin şi totodată ironic.

— Eu v-am pus o întrebare, domnule filozof, şi văd că nu voiţi să răspundeţi. Îmi spuneaţi că suntem indestructibili. Atunci, de ce v-a fost frică?

— Ivan! şopti Darie.

— Nu mă cheamă aşa, dar nu mă supăr. Spuneţi-mi cum vreţi. Spuneţi-mi Ivan.

Darie făcu încă un pas spre el.

— Aşadar, ştiai româneşte, şi nu ne-ai spus nimic. Ne-ai lăsat să ne chinuim...

— Acum înţelegem toate limbile, îl întrerupse Ivan. Dar nu mai are importanţă, că nu mai avem nevoie de ele... Spuneaţi totuşi că suntem indestructibili. Nu trebuia să vă fie frică...

Darie îşi trecu încurcat mâna pe frunte.

— Nu mi-a fost frică. M-a luat deodată cu frig şi nu ştiam ce am, şi atunci am început să fug... Asta a fost tot...

Ivan îl privi lung, cu simpatie, şi zâmbi din nou.

— Mi-aţi vorbit frumos adineaori, ieri, alaltăieri, când o fi fost asta. Mi-a plăcut mai ales pentru că aţi înţeles, atât de tânăr! că suntem indestructibili.

— Vasăzică, *ai înţeles tot,* şopti Darie.

— Ce n-am înţeles, continuă Ivan, a fost deznădejdea dumitale, domnule filozof, frica dumitale că nu te vei odihni niciodată. Dar de ce vrei să te odihneşti? De-abia am început. Ce-aveam în spatele nostru? Poate nici un milion de ani, şi încă! Dacă începem să numărăm de la *homo sapiens,* doar câteva zeci de mii de ani. Şi uită-te în faţa noastră: miliarde şi miliarde de ani!...

Darie îl ascultase surprins, concentrat.

— Miliarde de ani, repetă în şoaptă. Ştiu, ştiu, dar ce să facem cu ele, cu miliardele de ani?

— Să însufleţim Pământul, şi apoi sistemul solar, şi galaxiile, şi tot ce-o mai fi pe-acolo, şi pe care nu le ştim încă. Să le însufleţim, adică să le aducem la viaţă şi să trezim spiritul care zace alienat în orice viaţă. Să binecuvântăm întreaga Creaţie, aşa cum vă place la unii dintre dumneavoastră să spuneţi.

— Vasăzică, Zamfira avea dreptate. Ne-ai binecuvântat şi pe noi.

— Da şi nu. Cum prea bine spunea doctorul Procopie...

— Dar de unde ştii dumneata de doctorul Procopie? îl întrerupse Darie.

Ivan îl privi curios, aproape cu surprindere, apoi zâmbi, ridicând din umeri.

— Acum ştim tot. Mai exact, tot ce ne interesează. Şi dumneata mă interesezi pentru că ţi-a fost milă de mine şi mi-ai vorbit. Şi de asemenea mă interesează Zamfira şi Iliescu, pentru că s-au ostenit să mă ducă în sat, şi apoi m-au îngropat; nu că mi-ar fi păsat dacă sunt sau nu îngropat, m-a mişca gândul lor...

Darie începu deodată să se frece pe frunte.

— Băieţii! şopti. Unde-or fi băieţii?

— Sunt mai încolo, pe câmp, te aşteaptă. N-ai grijă; se odihnesc şi ei. De altfel, n-am să te ţin nici eu prea mult, că în curând trebuie să plec mai departe. Dar voiam să mai stăm de vorbă. Ne-am întâlnit atât de rar în ultimul timp, în marginea porumbiştii, dar atunci nu ne-am recunoscut, nu puteam vorbi, la doamna Machedon, apoi pe munte, sub Piatra-Craiului... Erau timpuri când ne întâlneam mai des.

Darie îşi dădu deodată seama că râde.

— Îmi pare rău dacă te contrazic, începu încurcat, dar sunt sigur că te înşeli. Pe Procopie şi Arhip i-am cunoscut de curând, iar pe dumneata te-am întâlnit ieri, alaltăieri, cum spuneai, în marginea porumbiştii.

— Ne cunoaştem de mult, îl întrerupse Ivan, nici nu îndrăznesc să-ţi spun de când ne cunoaştem. Dar nu ne recunoaştem decât când e prea târziu.

Darie îl privea adânc, concentrat. Şi, ca de obicei când îl interesa discuţia, băgă automat mâna în buzunar, să-şi caute pachetul de ţigări. Dar de data aceasta gestul îi fusese de-ajuns.

— Cred că înţeleg ce vrei să spui, şopti clătinând din cap. În fond, o viaţă, o întreagă existenţă umană se poate dezvolta, împlini şi încheia în câteva luni, uneori poate chiar şi mal puţin.

— Şi, e curios, aceleaşi probleme reveneau necontenit în discuţiile noastre, continuă Ivan. Bunăoară, seria de evidenţe mutual contradictorii. De câte ori şi în câte limbi nu mi-ai vorbit de asta...

— Ce e mai grav, adăugă Darie cu melancolie, ce e mai grai e că nu mi-aduc aminte ce voiam să spun cu asta. Mai precis, nu mai mi-aduc aminte de *armare.* Începusem fraza aceasta, mă pregăteam să-ţi prezint un întreg sistem, când m-au chemat băieţii şi am pierdut firul.

— Ai spus tot ce trebuia spus. Ce trebuia spus *deocamdată,* sublinie cu înţeles. Restul ai să-l spui mai târziu. Mi l-ai mai spus, şi ai să vezi că are să-ţi placă şi dumitale când l-oi descoperi din nou...

Îl privi cu căldură, şi totuşi cu ironie, aproape provocator.

— Când te ascult, Ivan, am impresia că ascult pe Arhip. Ultima oară când am vorbit cu el...

— Când a fost asta? îl întrerupse Ivan. Acum câte sute de ani, sau câte

luni? În ce viaţă?... Nu trebuie să mă înţelegi greşit, adăugă văzând că Darie îl priveşte încruntat, nedumerit. Nu e vorba de *timp,* ci de decalajul între evidentele mutual contradictorii, cum îţi place dumitale să spui. Îmi pare rău că te-am întrerupt, reluă după un răstimp, căci Darie continua să tacă. Te-am mai întrerupt o dată, nu-ţi mai aduci aminte acum, pentru că e prea mare decalajul între evidenţe, te-am întrerupt tocmai când te pregăteai să ne explici în ce sens folosiseşi expresia *agnostos theos.* Dumneata aveai în faţă, ca pe un ecran interior, imaginea lui Ivan oarecum înmormântat în propriul lui trup. Şi voiai să spui că aşa arată uneori Dumnezeu, Spiritul Suprem, capturat, închis de Materie, orbit, alienat, ignorându-şi propria lui identitate. Dar ce Dumnezeu era acesta? În orice caz, nu Dumnezeul lui Pavel, şi nici al grecilor. Dumneata te gândeai la miturile gnostice, la concepţiile indiene despre Spirit şi Materie.

— Evident, evident. Asta a remarcat şi Procopie.

— Şi, cu toate acestea, ceva era adevărat în comparaţia dumitale, dar numai dacă privim lucrurile dintr-o cu totul altă perspectivă. Spiritul e *întotdeauna* camuflat în Materie, dar rostul lui acolo — dacă e prizonier, sau se află acolo provizoriu, pentru că e activ, şi câte altele — rostul lui ai să-l afli mai târziu. Asta e de altfel Enigma — Enigma cu majusculă — care ne confruntă pe toţi, ghicitoarea care se pune, inexorabil, oricărui om: cum să recunosc Spiritul dacă e camuflat în Materie, adică, în fond, dacă e *irecognoscibil?* Şi aşa suntem şi noi, noi toţi, domnule filozof: nu numai indestructibili, cum spuneai, ci şi irecognoscibili... Dar văd că eşti aşteptat, adăugă întorcând capul.

În semiîntunericul care prevestea zorile, Darie zări la vreo douăzeci de metri, în plin câmp, o siluetă familiară, pe care nu izbutea totuşi s-o identifice. Mult mai departe, în direcţia şoselei pe care o traversaseră în noaptea aceea, se întrezăreau grupuri răzleţe, înaintând încet, parcă ar fi şovăit.

— Şi trebuie să mă duc şi eu, continuă Ivan. Mă aşteaptă şi pe mine, acolo.

Întinse mâna spre răsărit, dar deşi Darie cercetă încordat zarea, nu desluşi nimic. Câinele pornise înainte, fără grabă, cu capul plecat, şi atunci Darie îl recunoscu deodată şi zâmbi fericit. I-l arătă lui Ivan.

— El te-a recunoscut, şopti. El a fost singurul care te-a recunoscut...

— Încearcă şi dumneata, domnule filozof, spuse Ivan privindu-l adânc în ochi, cu gravitate. Încearcă data viitoare — când va fi asta? Şi unde? În vreun salon la Iaşi, la Tokyo, sau pe munte, sau într-un spital, sau într-o altă planetă? Dar te-aş recunoaşte eu întâi, ţi-aş face semn, dar nici eu n-am să te recunosc, iar dacă totuşi te-aş recunoaşte şi ţi-aş face semn, nu mă vei înţelege. Asta-i povestea, domnule filozof; suntem irecognoscibili şi faţă de noi înşine, şi unul faţă de altul...

Înainta încet, parcă pierdut în gânduri, şi văzând că Darie îl urma, se opri.

— Nu, adăugă zâmbind, acesta-i drumul. Drumul dumitale este de cealaltă parte, şi înălţă braţul înapoi, spre apus. Grăbeşte-te. Eşti aşteptat...

Îl salută cu un gest scurt, apoi se întoarse şi se îndreptă spre câmpie, călcând agale, cu câinele înaintea lui.

Îşi aduse deodată aminte de Zamfira şi Iliescu şi grăbi pasul. Simţea

că dintr-un moment în altul se va face ziuă, căci câmpia se vedea acum destul de limpede, întinzându-se, nesfârşită, în toate părţile. Cerul era turbure, fără stele, semănând mai mult cu o negură de munte. Şi deodată, apropiindu-se de pom, dădu cu ochii de locotenent.

— Nu v-am recunoscut adineaori, domnul începu încurcat. Era încă întunerec.

— Nu mă grăbeam. V-am ascultat discutând, şi mă interesa şi pe mine. Ai învăţat multe de la Ivan. Probabil c-a fost si el, cândva, filozof, adăugă zâmbind. Dar de-acum înainte trebuie să ne grăbim. Ne aşteaptă ceilalţi.

Porniră amândoi, îndreptându-se spre şosea.

— Într-adevăr, de ce mi-o fi fost frică? exclamă deodată Darie. Ştiam de mult că suntem indestructibili. Şi, totuşi, reluă el după o pauză, gânditor, şi totuşi...

Atunci îşi recunoscu plutonul şi se opri, fiindu-i teamă să nu-l copleşească emoţia.

— Vasăzică, veniţi şi dumneavoastră, domnule elev, începu Manole, zâmbind. Cum vedeţi, ne-am adunat din nou, aproape toţi...

În acea clipă, îşi aduse din nou aminte de Iliescu şi Zamfira şi întoarse capul.

— Băieţii! şopti el agitat.

— Au luat-o înainte, îl linişti locotenentul. Fiecare se întoarce acasă cum poate, adăugă melancolic. Noi ne îndreptăm întâi spre fluviu, ne concentrăm acolo...

Darie îşi dădu seama că mergeau cu toţii, de câtva timp, dar nu înţelegea când porniseră. Ridică din umeri, bine dispus, şi grăbi pasul. Se trezi în dreptul plutonului. Nu-i auzea vorbind, şi totuşi ştia că vorbesc, pentru că înţelegea ce-şi spun între ei. Cerul rămăsese tot atât de turbure, dar era destulă lumină, şi oriunde privea, înainte, la stânga sau la dreapta lui, în urmă, descoperea alte grupuri răsfirate, înaintând tăcut, cu acelaşi pas măsurat şi totuşi, i se părea, neînţeles de repede. Se opri de mai multe ori să privească în urmă. Cât putu pătrunde cu ochii, câmpia părea a fi aceeaşi, întinzându-se nesfârşită sub cerul aburit şi turbure, cu câţiva arbori crescuţi singuratici la mari distanţe unul de altul. I se păru deodată curios că nu aude nici paseri, nici avioane, nici măcar uruitul surd al camioanelor ruseşti pe care le văuse de curând trecând pe şosea.

— Asta-i Ucraina, îl auzi lângă el pe locotenent. O fi frumoasă pentru ei, pentru că e ţara lor. Dar o să vezi cum o să arate când o să ajungem noi.

— Mai avem mult? întrebă Darie, şi în acea clipă îşi dădu seama că pusese o întrebare fără rost, pentru că ştia că, într-un anumit fel, sunt deja acolo.

Ar fi vrut să râdă şi să-şi ceară iertare, când îl auzi vorbind:

— Este mult, şi totuşi nu este. Va fi mai greu până la fluviu, aşa s-a spus. Dar, ştii, divizia noastră e din Oltenia. Oamenii vor să se întoarcă acasă, fiecare în satul lui... Să se odihnească, adăugă zâmbind din nou.

— Dar după aceea, domnule locotenent, întrebă Darie cu o nestăpânită fervoare, ce se întâmplă cu noi după ce ajungem acasă, unii la Iaşi, alţii la Bucureşti, alţii în Oltenia? Că v-am spus, suntem indestructibili. Îi spuneam asta şi lui Ival şi-mi dădea dreptate. Şi i-am mai spus-o lui

Zamfira, şi Zamfira, în felul lui, Zamfira şi Iliescu...

Se întrerupse brusc, văzându-i la vreo douăzeci de metri înaintea lui, înaintând încet, cu un imens efort, căci purtat rănitul pe carabine, şi drumul din marginea porumbiştii era zdrenţuit de gropi, şi-i îneca praful fierbinte al nămiezii de vară. Alergă după ei şi le strigă:

— Măi băieţi, voi sunteţi nebuni, nebuni de-a binelea! O luaţi de la început? Nu v-a fost de-ajuns Ivan, aţi găsit acum un altul?

Se apropie de ei şi împietri văzându-se încovoiat pe cele două carabine, cu o batistă plină de sânge pe faţă, cu tunica descheiată, lăsând să se vadă cămaşa însângerată, sfâşiată.

— Ce s-a întâmplat? şopti. Ce-i cu mine?

În acea clipă se opriră şi, cu mare grijă, îl aşezară pe marginea drumului. Zamfira îşi făcu cruce.

— A dat Dumnezeu şi v-aţi venit în fire, domnule elev, şopti, răsuflând greu.

— A fost aşa cum am spus eu, îl întrerupse Iliescu. Voia lui Ivan.

— Am avut noroc, reluă Zamfira, că am dat peste ei dormind, beţi, şi le-am luat tot ce-am găsit la îndemână — şi apă, şi votcă, şi tutun.

— Dar ce s-a întâmplat cu mine? întrebă Darie în şoaptă, speriat. M-a rănit cineva?

— Ceasul rău, continuă Zamfira. V-aţi împiedicat, aţi căzut şi s-a descărcat carabina. Glontele v-a trecut prin subţioară. Nimica toată, dar aţi leşinat, şi până am dat de dumneavoastră, aţi pierdut mult sânge. Dacă v-am fi legat braţul pe loc, era ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat...

Darie privi în jurul lui. Se aflau între lanurile de porumb, pe marginea drumului, şi deasupra lor plutea aceeaşi pulbere fină şi aspră, înecăcioasă, pe care o cunoştea parcă de totdeauna, dar acum mai încinsă ca niciodată. Cu mâna validă căută în buzunar pachetul de ţigări. Îl găsi rupt, teşit, dar Iliescu îi întinse pachetul cu ţigări ruseşti, aşteptă să-şi aleagă una, apoi i-o aprinse.

— Mă băieţi, începu după ce trase câteva fumuri. Voi sunteţi oameni foarte buni şi devotaţi şi v-aţi dat destulă osteneală cu mine. Acum o să ascultaţi de ordinul meu: trebuie să-l ascultaţi, căci va fi ultimul meu ordin...

Se întrerupse brusc şi trase repede din ţigare, ca să-şi ascundă emoţia.

— Suntem ostaşi, începu din nou, am văzut toţi moartea. Eu, cel puţin, pot spune c-am văzut-o cu ochii. Vă vorbesc foarte sincer: nu mi-e teamă de moarte. Pe de altă parte, am să vă fac şi această mărturisire: eu n-am noroc, pe mine, de când mă ştiu, mă urmăreşte piaza-rea.

— Da, interveni Laura, a fost destul să le vorbească despre nenoroc şi piaza-rea, ca să-l întrerupă amândoi deodată, ridicând speriaţi braţele în sus, parcă ar fi rostit un sacrilegiu. Aveau, de altfel, dreptate, adăugă întorcând capul şi pnvindu-l. Căci ne cunoscusem de trei ani, eram într-un anumit fel logodiţi. Dacă domnul filozof numeşte asta nenoroc Şi piază-rea...

— Fapt este, continuă Darie, că nu voiau să mai mă asculte când le-am cerut să mă împuşte, sau să-mi încarce carabina şi să mi-o dea mie.

Le-am spus că, dacă vor cu orice preţ, le îngădui şi asta: să-mi sape groapa, cum i-au săpat-o lui Ivan. Şi câte altele nu le-am mai propus: să rămânem de vorbă până seara, să le explic ce trebuie să spună la Iaşi, când vor ajunge, cu cine trebuie să vorbească întâi... Zadarnic. Şi atunci mi-e teamă că mi-am pierdut cumpătul şi am început să-i ameninţ.

Luase a doua ţigară, şi Iliescu i-o aprinse umil, cu ochi umezi.

— Vă mănîncă Curtea Marţială, reîncepu cu un glas neaaşteptat de ferm. Dacă ajungem batalionul, cer imediat să fiţi trimişi în faţa Curţii Marţiale pentru nerespectarea ordinului şi insultarea superiorului.

— Cum o vrea Dumnezeu, făcu Zamfira, neîndrăznind să-şi ridice privirile. Sunt şi-acolo oameni buni, la Curtea Marţială. O să le spunem că ne-am făcut datoria.

— Că dumneavoastră pierduserăţi prea mult sânge, şi aveaţi febră, şi poate de aceea ne-aţi cerut să reîncărcăm carabina, că nu mai ştiaţi pe ce lume sunteţi, slăbit şi nemâncat, şi ostenit.

Darie îi privi o dată, cu o mută exasperare, apoi zvârli ţigarea şi se ridică brusc. Se îndreptă hotărât către locotenent

— Ce ne facem cu ei, domnule locotenent, că acum nu mai ascultă ordinele?...

Locotenentul îl privi lung, ca şi cum ar fi încercat să-l recunoască, apoi înălţă din umeri şi porni mai departe. Darie grăbi pasul şi-l ajunse din urmă.

— Eu sunt Darie, domnule locotenent, elevul T. R. Darie Constantin din compania dumneavoastră. Mă cunoaşteţi bine. Am stat de vorbă şi azi-noapte, în câmpie, după ce m-am despărţit de Ivan.

Locotenentul se opri şi-l privi cu căldură, şi totuşi sever.

— Darie, vorbi el rar, subliniind fiecare cuvânt, *după şase zile de foc,* dumneata ar fi trebuit să ştii ce înseamnă un ordin.

— Şi asta mi se pare fraza cea mai grea de înţeles, interi veni din nou Laura. Ce-o fi vrut să spună că trebuia să ştii ce înseamnă un ordin?...

— ... Strada Toamnei numărul 11, Iaşi. Strada Toamnei numărul 11! De câte ori nu le-am repetat adresa asta, de teamă ca nu cumva s-o uite, sau s-o confunde cu atâtea alte adrese pe care le şoptiseră atâţia alţi răniţi, trăgând să moară, în ultimele luni. Căci ei erau în al doilea an de front, şi făcuseră parte, pe rând, din nu ştiu câte plutoane, decimate unul după altul, până în iulie, când se alcătuise, din rămăşiţe, plutonul pe care-l comandam eu, şi care avea să fie şi el decimat, după numai şase zile de foc, cum spunea locotenentul. Iaşi, strada Toamnei numărul 11, numărul 11...

— La domnişoara Laura, clătină din cap, zâmbind Zamfira. Să n-aveţi grijă, domnule elev, că dacă ajungem noi înaintea dumneavoastră, acolo mergem întâi. Şi-i spuneam că veniţi curând, curând, şi veniţi cu galoane de sublocotenent.

— Să nu-i spuneţi asta, îl întrerupse Darie, să nu-i spuneţi de galoane.

Să-i spuneţi ce v-am rugat eu, adăugă.

Se simţi deodată sleit de puteri şi-şi privi braţul rănit. I se părea mereu că sângerează, şi uneori i se părea că hemoragia începuse demult, că era, sub tunică, leoarcă de sânge, şi tot aştepta să vadă şiroaie de sânge scurgându-se, calde, pe pământ.

— Dacă n-o să ţineţi tot minte, reluă târziu, aproape în şoaptă, să-i spuneţi măcar esenţialul. Că deşi ne-am cunoscut numai trei ani, ne-am cunoscut de totdeauna, şi am fost fericiţi, de la începutul lumii, şi tot aşa vom fi până ce se va stinge ultima stea din ultima galaxie. Ţineţi bine minte ce vă spun eu acum, că lucrul acesta e cel mai important: să-i spuneţi că teiul pe care-l ştim noi, la Iaşi, teiul acela *ne-a fost de-ajuns.* Noaptea dintâi, când ne-am oprit acolo, a rămas cu noi şi va rămâne aşa, noaptea noastră, până la sfârşitul lucrurilor. Teiul nu-şi va scutura niciodată florile. *Nu şi le mai poate scutura.* E al nostru, şi tot ce-i al nostru nu-i în timp, n-are durată...

— Spunem, domnule elev, îl linişti Zamfira udând batista şi ştergându-l încet, cu mare grijă, pe buze, pe faţă, pe frunte. Dar acum să vă odihniţi, că au început să se aprindă stelele şi curând după miezul nopţii trebuie s-o pornim din nou...

Erau, ca de obicei, ascunşi în porumbişte, cu pulberea amăruie, mirosind a fum, deasupra lor, vorbind în şoaptă şi îndrăznind să ridice glasul numai când îi asurzea larma greierilor.

— Este extraordinar cum au rezistat, atâtea zile, interveni din nou Laura. Şi este de neînchipuit cum au izbutit să se strecoare printre trupele ruseşti, cum au reuşit să găsească apă, şi chiar rachiu, ca să-i spele rana, şi au avut întotdeauna de mâncare...

— Porumb uscat, rădăcini, câţiva pesmeţi, o întrerupse Darie zâmbind. În a cincea zi, o bucată de ciocolată, pe care a găsit-o Iliescu în buzunarul unui soldat german, mort. Treceau convoaie de prizonieri pe şosea, şi erau mulţi răniţi, cădeau şi rămâneau pe marginea şoselei, până se îndura Dumnezeu sau vreo santinelă din convoiul următor şi nu se mai chinuiau. Iliescu învăţase acum unde să caute şi cum să găsească lucrurile folositoare: apă, pesmeţi, chibrituri, tutun. Numai pâine nu găsea.

— Cum de nu s-au rătăcit? exclama Laura. Cum de-au izbutit, atâtea zile, să nu se întâlnească faţă în faţă cu oamenii din sat? Căci începuse culesul porumbului.

— Am avut desigur noroc, continuă Darie. Dar Zamfira avea instinct de jivină sălbatecă, parcă simţea de departe apropierea omului şi ne ascundeam pe loc. Am stat ascunşi o zi întreagă, într-o claie cu fân, şi auzeam cum lucrează femeile la câteva sute de metri în preajma noastră... Dar ce mă tortura mai mult era accidentul meu. Nu ştiu cum au reuşit să mă transporte atâtea nopţi, când pe carabine, când într-o manta rusească. Nu-mi mai amintesc. Probabil că leşinam, sau eram atât de secătuit, încât nu-mi mai dădeam seama de nimic. Dar mă gândeam la Ivan, la discuţia noastră, care mă impresionase atât. Unde i-a fost binecuvântarea? Că pe el l-au purtat mai puţin de un ceas, iar pe mine, după norocul pe care ni-l adusese binecuvântarea lui Ivan, mă purtau noapte după noapte. Mi-aduc aminte că m-am întrebat o dată dacă nu cumva Ivan a *dorit* accidentul,

numai ca să mă poată întâlni şi să-mi spună tot ce avea de spus. Dar ce erau de vină Iliescu şi Zamfira în toată controversa asta filozofică?...

— N-a fost filozofie, domnule elev, şopti Zamfira. Ceasul rău...

— Iar au început să se adune corbii, spuse târziu Iliescu. Ce semn o mai fi şi ăsta?

Darie privi, cu mâna streaşină la ochi, căci cerul era încins şi lumina difuză îl orbea.

— Sunt avioane, spuse.

— Sunt şi avioane, dar zboară sus, foarte sus, adăugă Zamfira. Corbii sunt pe-aici, pe-aproape...

Darie căzu pe gânduri şi zâmbi.

— În fond, asta facem şi noi. Ne ţinem după ei, după ai noştri, dar de departe, tot mai de departe... La câte zeci de kilometri credeţi că se află acum frontul? Căci de câteva zile nu se mai aud nici brandurile, nici artileria noastră...

—Dacă se dezlănţuie curând contraatacul german, făcu Iliescu, ne pomenim cu frontul peste noi într-o zi, două.

— *Nous sommes foutus!* şuieră printre dinţi Darie. *Foutus pour l'éternité!*

Încercă să adoarmă din nou, dar arşiţa i se părea mai înăbuşitoare ca altădată, şi oricum ar fi încercat să se aşeze între porumbi, braţul rănit zvâcnea, parcă tot mai plin de sânge, şi auzea sângele zvâcnind în tâmple, bătându-i să se spargă în urechi. Ceilalţi adormiseră, cu batista pe faţă, cu mâna pe carabină, dar se trezeau pe rând, la răstimpuri scurte, şi-l cercetau cu privirile, câteva clipe. Târziu, după apusul soarelui, Darie îşi dădu seama de ce nu poate dormi. Se aflau în aceeaşi porumbişte în care intraseră cu multe zile înainte, nu-şi mai putea aminti cu câte; se aflau la câteva sute de metri, sau poate mai puţin, de locul unde fusese îngropat Ivan. Recunoscuse porumbiştea în zori, când se tupilaseră istoviţi, suflând greu, înaintând cu teamă printre porumbi. O recunoscuse, dar era prea extenuat ca să mai vorbească. În noaptea aceea încercase pentru întâia oară să meargă, sprijinindu-se într-un fel de baston rupt dintr-un băţ de cort, gros şi solid, pe care-l găsise Iliescu. Umblase anevoie, călcând cu frică, pe marginea şoselei, ajutat la răstimpuri de unul din ei şi odihnindu-se la fiecare cinci, zece minute. În aproape cinci ceasuri de mers, nu făcuseră nici zece kilometri, dar tot făcuseră mai mult decât în celelalte nopţi, când îl purtaseră ei.

— Ne-am întors de unde am plecat, şopti cât putu mai încet, ca să nu-i trezească. Ne-am întors lângă Ivan.

Aproape că-i venea să râdă, atât de absurdă i se păru deodată aventura lor. Dacă ar fi fost sigur că nu-i trezeşte, s-ar fi furişat printre porumbi şi i-ar fi aşteptat acolo, pe groapa lui Ivan.

— În fond, n-are nici o importanţă, şopti din nou. Nimic n-are importanţă. *Nous sommes foutus!* Din toate punctele de vedere. Ştiam asta de la început. Tot ce s-a întâmplat după 8 noiembrie...

Altă dată, într-o seară, tot în porumbişte — dar când: *când?* — tresărise auzindu-l pe Zamfira întrebând:

— Ce s-a întâmplat după 8 noiembrie domnule elev?

— Tot felul de lucruri, începuse el zâmbind. Lucruri care m-au făcut şi m-au desfăcut, şi m-au făcut din nou...

— Dar recunoaşte că n-ai îndrăznit să le vorbeşti *de mine.* Le-ai vorbit de Laura lui Petrarca, şi mă întreb ce-au înţeles ei din acea lungă şi laborioasă fenomenologie a Muzei, mai ales că aveai febră. Nu că n-ar fi putut înţelege, dar ce i-ar fi putut interesa pe ei o romanţă de la începutul Renaşterii italiene? Dacă le-ai fi vorbit *de mine,* de Iaşi, de strada Toamnei numărul 11, ar fi fost altfel. I-ar fi interesat, pentru că, foarte probabil, asta era şi povestea lor...

— O luăm din loc, domnule elev, şopti Zamfira.

Se ridică anevoie, ajutat de Iliescu, dar deşi se simţea mai obosit ca de obicei, porni hotărât, aproape nerăbdător. La un pas înaintea lui, Zamfira îi înlesnea trecerea printre porumbi. Pentru întâia oară cerul nu mai era acoperit de stele, şi totuşi nu se ghiceau norii, ci numai o boare fumurie plutind foarte sus. Şi pentru întâia oară nu se mai auzeau greierii. La răstimpuri, foile de porumb tresăreau cu un sunet surd, metalic, ca atinse de o adiere pe care ei n-o simţeau.

— Nu pe-acolo, domnule elev, făcu Zamfira văzându-l că se îndreaptă hotărât, grăbind pasul, către un luminiş între lanurile de porumb, străjuit de doi arbori singuratici; pe-acolo ieşim în drumul de căruţă pe care am venit azi-dimineaţă.

— Asta voiam şi eu să vă arăt, spuse Darie fără să se oprească. Să vă arăt că ne-am întors acolo de unde am plecat, acum zece, douăsprezece zile, când o fi fost asta. Uite, la câţiva metri mai sus, pe stânga, în dreptul pomului, acolo i-aţi săpat voi groapa. Groapa lui Ivan, adăugă simţind că Zamfira îi prinde braţul sănătos ca să-l oprească.

— Nu e asta groapa, domnule elev, şopti el. Ivan odihneşte la mulţi kilometri în spatele nostru, spre răsărit. Cel puţin la patruzeci de kilometri...

— Şi, totuşi, acolo v-am văzut săpând, reluă Darie. Veniţi cu mine, să v-o arăt, că nu e departe.

După câţiva metri, se opriră toţi. Groapa nu era adâncă. Parcă cei care o săpaseră şi-ar fi dat seama că era prea mare şi renunţaseră s-o termine. Sau poate nu mai avuseseră timp.

— Asta nu e groapa, domnule elev, vorbi târziu Zamfira, în şoaptă. Asta a fost săpată pentru altceva. Pentru ce, nu-mi pot da seama. Dar nu vedeţi, e mai lungă de trei metri, şi acolo, alături, este încă una la fel, dar s-ar zice că nu e dreaptă, parcă ar coti, parcă s-ar desface în cruce. Şi poate mai sunt şi altele, mai departe, dar nu le vedem de aici.

— S-o luăm din loc, şopti Iliescu, după ce mai cercetă o dată cerul. Să nu ne apuce ploaia.

N-a început să bureze decât după ce-au ajuns în şosea, şi au traversat-o ca să nu-i ajungă din urmă camioanele ruseşti. Umblau la vreo două sute de metri, pe un drum îngust, paralel cu şoseaua.

— Dacă se înteţeşte ploaia, şopti Iliescu la o haltă, avem noroc că găsim mai uşor apă. Dar dacă plouă câteva zile în şir, cresc apele, se

umflă fluviul şi o să fie mai greu la trecere.

Ploua mărunt, lin, fără grabă, şi Darie înainta tot mai greu, încleştându-şi dinţii ca să nu geamă. Zamfira umbla alături de el, Iliescu la vreo douăzeci de metri înainte. Târziu, aproape de 3, le făcu semn să rămână pe loc. Se întoarse repede, aproape alergând.

— Intrăm în sat, şopti. Trebuie să traversăm din nou şoseaua şi să încercăm pe dincolo, arătă întinzând braţul.

Darie îşi îngăduia acum să sufle greu, dar îşi stăpânea cu furie geamătul.

— Ne apropiem cu băgare de seamă de şosea, continuă Iliescu, şi stăm la pândă. E o cotitură în spatele nostru, şi când ne vine, între două camioane, traversăm şoseaua în fugă. Ei o iau înainte, adăugă depărtându-se.

Aşteptau, îngenuncheaţi sub ploaie, la câţiva metri de şosea, ascunşi sub bălăriile pipernicite. Camioanele treceau, parcă tot mai rar, cu farurile stinse. După vreo zece minute, Iliescu se ridică brusc şi, plecat din şale, începu să alerge. Îl văzură cum se pierde în întuneric.

— Să fiţi gata, domnule elev, şopti Zamfira, că acum e rândul dumneavoastră. Să lăsăm să treacă şi camionul ăsta. Acum! şopti el din nou câteva clipe în urmă. Acum! Săriţii domnule elev!...

Cu efort, gemând de durere, Darie se înălţă brusc şi porni cât putu mai repede, spre şosea. Ţinea strâns în pumn bastonul, gata să se spijine de va fi nevoie, dar foarte curând îşi dădu seama că poate alerga şi, dându-i drumul din mână, porni la goană peste câmpie. Zărise de departe fluviul şi ar fi continuat să alerge dacă nu s-ar fi auzit strigat de locotenent. Se opri, întoarse capul şi dădu cu ochii de el.

— Am ajuns, domnule locotenent, îi spuse apropiindu-se. Am ajuns la timp. Dar unde e podul? întrebă.

Locotenentul zâmbi şi întinse braţul. Fluviul curgea lin maiestuos, tăcut, la câteva sute de metri în faţa lor. Nu i se zărea celalt mal, căci ploaia continua să cadă măruntă, ţesând parcă o perdea de negură, pe care lumina incertă, palidă, în care se ghiceau deja zorile, nu izbutea s-o străpungă. Din spatele lor, apăreau necontenit grupuri risipite, şovăiau câteva clipe, apoi coborau spre mal, unde se alcătuiseră deja convoaie, aşteptând parcă semnalul de plecare.

— Dar unde e podul? întrebă din nou Darie. Nu se vede nimic...

Locotenentul ridică din umeri.

— Uită-te mai bine, Darie. Sunt fel de fel de poduri pe lume. Acesta de-aici, din faţa dumitale, duce la noi acasă.

— Acasă, repetă Darie. Duce la noi acasă. Şi după ce ajungem acasă, *ce se întâmplă cu noi,* domnule locotenent? V-am mai întrebat o dată, şi nu mi-aţi răspuns. Ce se întâmplă după ce ajungem acasă? Ar fi îngrozitor să nu ne putem odihni niciodată...

Cobora alături de locotenent, şi când ajunse foarte aproape, îşi dădu seama că mulţimea aceea tăcută, ale cărei convorbiri le auzea totuşi, convoaiele acelea care i se păruseră că aşteaptă semnalul de plecare se mişcau deja, înaintau, şi încă destul de repede, pe deasupra fluviului, ca şi cum ar fi trecut pe un pod nevăzut. Ajunsese acum chiar pe marginea fluviului.

— Vii şi dumneata, Darie? îl întrebă locotenentul.

Apoi se îndreptă către un grup care-i aştepta, neîncercând să-şi ascundă nerăbdarea, deşi îi priveau pe amândoi cu căldură, aproape cu fervoare, zâmbindu-le. Cei dintâi începuseră să treacă, şi atunci parcă soarele răsări din toate părţile, căci lumina îl orbi, şi văzu podul pe care ceilalţi înaintau din ce în ce mai repede, pod crescut parcă chiar din lumina aceea de aur care-l orbise, şi tot în acea clipă îl asurzi o explozie sonoră, nefiresc alcătuită, parcă din sunete de gigantice clopote de cristal, şi talgere de alamă, şi flaute, şi ţiuit de greieri.

Simţi mâna Laurei pe frunte, se auzi strigat, dar nu deschise ochii.

— Nu mă trezi, Laura, şopti. Mai lasă-mă să-i văd. Să-i văd trecând podul...

— Nu e domnişoara Laura, domnule elev. Suntem noi, Iliescu şi Zamfira, din plutonul dumneavoastră.

— Vasăzică, e adevărat? întrebă Darie fără să deschidă ochii. De data aceasta *e adevărat?...*

— E adevărat, domnule elev, şopti Zamfira cu voce sugrumată de emoţie. Ce să-i spunem domnişoarei Laura?

— Să-i spuneţi să nu-i fie frică. Că toate sunt aşa cum trebuie să fie, şi e frumos. Să-i spuneţi că e foarte frumos. E o lumină mare. E ca în strada Toamnei...

Se ridică brusc şi, fără să-i privească, porni din nou, repede, aproape alergând. Nu mai era lumina de aur de la pod, şi nici fluviul nu părea atât de aproape. Îl zărea, îl ghicea mai mult, departe, în faţa lui, spre apus. Dar alerga cu o bucurie uitată, copilăroasă, simţindu-se copleşit de o beatitudine totală, fără nume, fără înţeles. Şi atunci îşi aminti: *Nu i-am binecuvântat...*

Se opri, aproape cu părere de rău. Auzea cum i se bate inima din ce în ce mai puternic. Mai privi o dată către fluviu şi i se păru că începe să se topească încet în negură. Şovăi câtva timp, apoi întoarse hotărât spatele şi se îndreptă, încercând să grăbească pasul, către lanul de porumb unde se ascunseseră — *dar când? când? În ce viaţă?...*
